

Mannheim

Od r. 1720 kurfiřtskou rezidencí, která brzy proslula vynikající kapelou. Ta byla vybudována za kurfiřta Karla Philippa (†1742) z rodu falcko-neuburských Wittelsbachů a na neobyčejně vysokou uměleckou úroveň se dostala za jeho nástupce **Karla Theodora** (†1799).

V zimě se hrálo v zámku v Mannheimu, v létě v letním sídle Schwetzingen.

Uměleckou osobností prvořadého významu byl především

Jan Václav (Antonín) Stamic (1717 - 1757)

Skladatel a houslista, rodák z Německého Brodu.

Původně štýrsko-slovinský rod zakotvil v českém prostředí (Pardubice), pak Německý Brod.

V matrice: **Jan Vácslav Stamitz**, v cizině se podepisoval Johann Stamitz.

Karl Theodor, 1744

- V l. 1728-34 navštěvoval **jezuitské gymnázium v Jihlavě**.
- V l. 1734 - 40 žil v **Praze** (pravděpodobně studoval)
- Stamicovy **sinfonie a instrumentální koncerty** se staly známými v mnoha zemích Německa a od r. 1751 v Paříži. Tam v l. 1755 - 63 vyšla většina jeho děl tiskem.
- V r. 1754 byl v Paříži a byl zangažován **řízením Concerts spirituels**, kde se hrály i jeho vlastní symfonie. Ty se v 60. letech dostávaly i do českých zemí.

•Měl 2 syny: **Carla a Antona**, kteří se také stali významnými hudebníky. O posledních dvou letech jeho života se ví málo. Zemřel čtyřicetiletý v Mannheimu.

•**vůdčí osobnost mannheimské kapely**, která svého času byla podle mnoha tvrzení nejlepší na světě.

Mannheimská kapela měla **46členné složení**, na ni navazuje haydnovsko-mozartovský orchestr.

Stamicova tvorba:

Upevnění periodicity v melodii.

74 sinfonií /symfonií, 30 koncertů

(houslových, varhanních ad.), **komorní skladby, chrámová hudba** (moteta, mše, litanie).

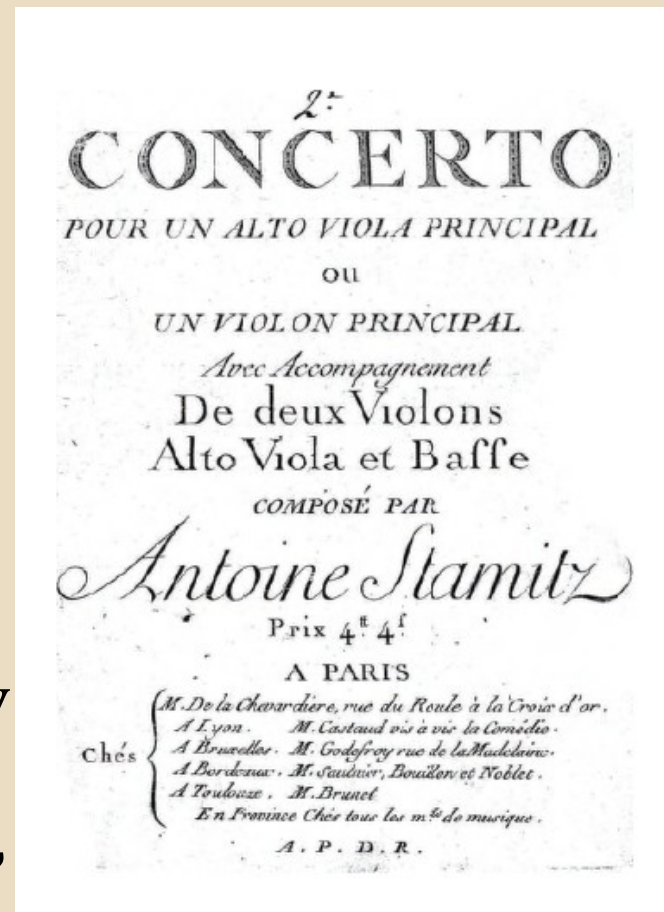
Orchestr:

•kromě hobojů nebo fléten, fagotů a lesních rohů uplatňuje i **klarinity**, v některých trubky a tympány.

•ve čtyřhlase smyčců se **osamostatňuje viola**, jsou redukovány generálbasové postupy

•Význačnou roli hraje u Stamice **dynamika** (velká crescenda, zejména tzv. **válce**, tj. stupňování dynamiky na prodlevě v basu) a tremolo smyčců

•**mannheimský vzdech** (Seufzer, sekundový průtah)

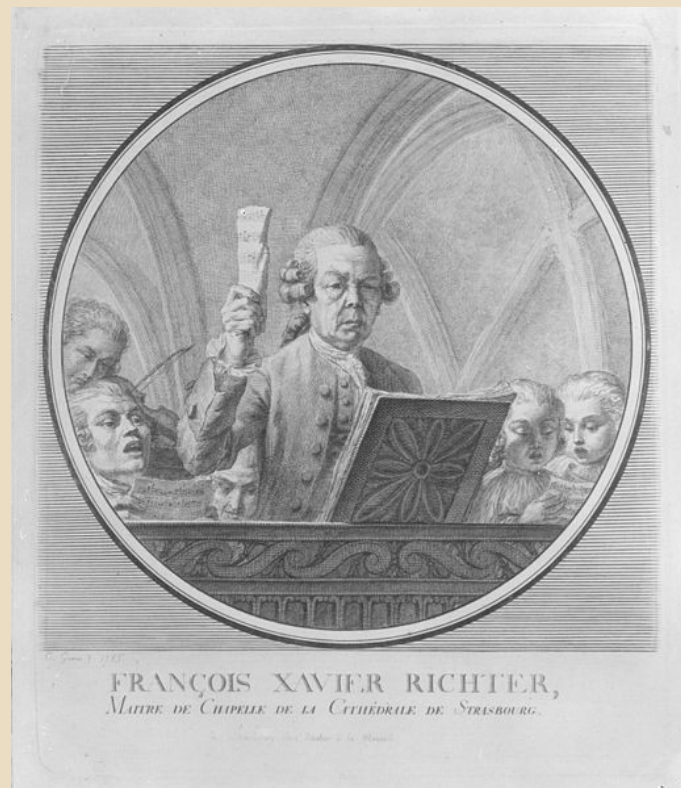
Franz Xaver Richter (1709 - 1789)

F. W. Marpurg uvádí v *Historisch-kritische Beiträge zur Aufnahme der Musik*, 1756, že F. X. R. pochází „aus Ungarn“. Úmrtní záznam: „ex Kratz oriundus“.

Lexikograf Johann Georg Meusel uvádí v *Deutsches Künstlerlexikon*, který vyšel v r. 1778, tedy také ještě za života F. X. R, že narodil „[...] v Holešově na Moravě 1. 12. 1709.“

Jeho narození se neprokázalo ani důkladným průzkumem matrik v Holešově a okolí.

Richterův otec byl 1720-1727 na zámku v Holešově strážným (Sehnal). Richter je doložen jako student v uherskohradištském jezuitském semináři v l. 1722-1725.

- Ve Stamicově motivicko-tematické práci roste úloha **kontrastního tématu**
- melodie** je hlavním nositelem výrazu
- specifickou úlohu plní tzv. **raketové motivy** (rozklady trojzvuků s expresivní funkcí) – tzv. mannheimská raketa.
- ve službách tematické práce stojí i schematicky formované basy bubnového rázu nebo tzv. **Albertiho basy**

Rané symfonie ze 40. let ještě třívěté, postupně čtyřvětost
1. věta Allegro nebo jiná rychlá věta, 2. věta volná, 3. věta menuetová (Tempo di Minuetto), brilantní svižná věta závěrečná.
 Sinfonia a Quattro in F dur, 1. věta –Presto

Chránová hudba ale velmi tradiční

Missa solemnis in D z r. 1755, Et vitam venturi

V. Helfert se domníval, že Richter působil v holešovské kapele u hraběte Rottala společně s Ignácem Holzbauerem (ten v Holešově 1737-39). Snažil se totiž prokázat vliv moravských zámeckých kultur na tzv. mannheimskou školu. To však nelze doložit. Společný je spíše vliv vídeňský.

Mezi 1727 - 1736 Richter zřejmě strávil nějaký čas ve Vídni, ale doložit nelze. Nepřímo: studoval *Gradus ad Parnassum*, zabýval se Caldarovým dílem.

- 1736 ve Stuttgartu jako basista ve dvorní kapele .
- 1737 v bavorském klášteře v Ettalu. Tam Musicdirektor. Dochována tři libreta – 2 velikonoční sepokra, 1 komedie
- Od 1740 působil v benediktinském klášteře v Kemptenu ve službách prince-opata Anselma von Reichlin-Meldegg. Byl ředitelem hudby a vicekapelníkem. Měl tam mnohem větší volnost než v Ettalu. Kromě chrámové hudby komponoval i světské skladby pro reprezentaci opatova dvora. Také se tam v r. 1743 oženil.

V době přechodu z Ettalu do Kemptenu, kolem r. 1740, vzniklo oratorium bez titulní strany, realizátoři nazvali *Der Mensch vor Gottesgericht*, partitura nalezena v nedávné době v benediktýnském opattství Ottobeuren. Určeno pro velkopáteční rozjímání.

Lamento (Ouverture)

Effluxit tempus gratiae

V letech 1747 - 69 působil v Mannheimu. Nastoupil tam jako zpěvák-basista a snad i jako sekundista. J. V. Stamic byl za kmotra jeho synovi, Richter zase Stamicově dceři.

V Mannheimu Richter skládal především symfonie a koncerty. Jako všichni hudebníci u dvora, měl i on naturální byt zdarma a ještě k tomu slušný plat. Sociální výhodou mannheimských hudebníků byla poloviční penze při odchodu z kapely. Po r. 1760 dostal titul Musicien et compositeur de la chambre de S. A. S. Electoral.

Symphonie č. 29 in g moll, 1. věta: Adagio-Allegro molto

Smyphonie č. 52, D-dur, 2. věta (a moll)

Sinfonie publikované v Paříži 1744: Sinfonia a Quattro in G dur, 3. věta: Allegro

Číslování symfonií není chronologické, u řady z nich nevíme datum vzniku. Jsou většinou třívěté, i z pozdního období.

V r. 1769 opustil Mannheim a nastoupil na místo kapelníka ve strasbourské katedrále. Odešli tam s ním i oba synové - Karel a Antonín.

Chrámová kapela měla 50 členů a byla největší po královské kapele v Paříži. Kromě kapelnické funkce v katedrále byl Richter také ředitelem dvorní hudby a dirigentem městské hudby. Tam jeho skladatelská tvorba vyvrcholila.

V r. 1778 navštívil Richtera W. A. Mozart na své cestě do Paříže.

Jeho skladby jsou na jedné straně tvořeny barokními kompozičními technikami (kontrapunktická místa), na straně druhé mají klasicistní charakter vycházející především z galantního stylu.

Do mannheimského období spadají převážně světské skladby (69 symfonií, 6 klavírních koncertů, 6 smyčcových kvartetů, nástrojové sonáty, triové sonáty ad.), v r. 1748 také oratorium **La deposizione dalla croce** (Snímání z kříže).

Ve Strasbourgu skládal hlavně církevní skladby, mj. 30 mší. Forkel 1782: „Je to dobrý kontrapunktista a skladatel chrámové hudby“.

Napsal rovněž teoretický spis **Harmonische Belehrungen oder gründliche Anweisung zu der musikalischen Ton-Kunst oder regulären Composition** (Harmonická poučení aneb základní pokyny k hudebnímu umění a správné skladbě). Vyšlo ve zkrácené podobě v Paříži (1804).

První generace mannheimské školy: J. V. Stamic, F. X. Richter, Anton Fils (Filtz, narozen v Bavorsku, 1733 - 1760), **Jiří Čart**, též Georg Czart aj. (1708 - 1774), skladatel a houslista, rodák z Hochtanova, nyní Vysoká u Havl. Brodu, a **Ignaz Holzbauer** (1711 - 1783).

Druhá generace: Stamicovi žáci – **Johann Christian Cannabich** (1731 - 1798), který vedl mannheimský orchestr po Stamicovi a učil se rovněž u Jomelliho v Římě, několikrát se setkal s Mozartem, který jej velmi oceňoval.

Dále **Franz Ignaz Beck** (1734-1809),

Carl Stamitz (1745-1781, 1762-70 v mannheimském orchestru, od 1770 v Paříži a na četných cestách po Evropě) a **Anton Stamitz** (1750- ?, 1772-89 v královské kapele ve Versailles)

Christian Cannabich

Giovanni Battista Sammartini (1700/01-1775)

- sedmé z osmi dětí francouzského emigranta a hoboisty Alexise Saint-Martina a Girolamy de Federici
 - skladatel **chrámové hudby, oper, serenat** pro představitele vládnoucího habsburského dómu i místní šlechty a **symfonií**
 - od 30. let 18. století se stal známým i **mimo hranice Itálie**.
 - byl činný v řadě kostelů jako *maestro di capella*, vynikající varhaník.
 - později řídil produkce v různých šlechtických domech, stal se jedním ze zakládajících členů filharmonické společnosti v Miláně (velká obliba orchestrální hudby)
 - ačkoliv se nikdy nevzdálil daleko od Milána, přišel do styku s mnoha významnými skladateli včetně **J. Ch. Bacha, Mozarta, Boccheriniho a Glucka**; ten byl v letech 1737 až 1741 jeho žákem.
- Symfonie A dur, J-C 65, 1.věta: Vivace**

Často je zaměňován se svým starším bratrem Giuseppem (†1750 v Londýně), jenž byl podobně plodným skladatelem a jeho jméno má stejné iniciály. Podle nekrologu byl považován za nejlepšího hobojistu v celé Evropě. V Londýně začal působit ve 20. letech. Doprovázel Farinelliho v Porporově opeře *Polifemo*, jak nás informuje Burney, a vystupoval v Händelových operách.

Skladby Giovanniho Battisty Sammartiniho jsou označovány buď opusovými čísly která dostaly za jeho života nebo **číslly J-C podle Jenkins-Churginova katalogu.**

Symfonie c-moll J-C 9, 2. věta: Affetuoso

Komponoval třívěté symfonie, známé a **vydáváné tiskem v Paříži a Londýně**, jeho hudba známa i **ve Vídni** díky hraběti Harrachovi (guvernér Lombardie 1747-50) a rovněž **v Praze**. Financován některými šlechtickými rody z habsburské monarchie, mnoho jeho symfonií dochováno ve valdštejnské sbírce v Doksech.

Vliv Vivaldiho koncertů.

Myslivočkův údajný výrok při poslechu Sammartiniho symfonií: „*Našel jsem otce Haydnova stylu!*“

Symfonie vychází z **galantního stylu**. Některé první věty krátké. Pokud jsou delší, vyskytují se tam **prvky sonátové formy** – kontrastní témata, provedení i repríza. **Druhé a třetí věty nejčastěji v binární formě (používané často v baroku - AA', tóninově T-D, D-T)**. Raný typ symfonií **v triové sazbě** (bez violy).

Pomalé věty – lyrický typ odvozený z formy koncertu, nejčastěji **2/4 Andante**. Harmonicky bohaté, často nejvíce ceněné.

Ve středních a pozdních symfoniích vedle smyčců **dvě horny nebo trubky**, hobojoová sóla, od sebe se **odděluje part violoncella a kontrabasu**. V pozdních symfoniích imitační práce, připomínají značně Mozartův styl.

Symfonie ze všech období rytmicky i melodicky velmi pestré.

Jeho hudba hraje zásadní roli při formování klasicismu, spřízněnost i s pocitovým stylem.

Ouverture g-moll, 3. věta: Allegro – „předbíhá“ Sturm und Drang o více než 20 let.

Frühe Wiener Schule – raná vídeňská škola??

Matthias Georg Monn (též Mann) – 1717-1750

- Narodil se i zemřel ve Vídni, brzká smrt ve 33 letech na plicní chorobu
- Víme o něm velmi málo; působil jako varhaník na různých místech, např. v Klosterneuburgu nedaleko Vídně
- Později v hornorakouském klášteře Melk a konečně v Karlskirche ve Vídni
- Známe díla ze 30. let; pod výrazným italským vlivem (Sammartini?) komponoval koncerty, sonáty, symfonie, jeho tvorba bývá jmenována jako pendant tvorby Stamitzovy
- Obraz Monna jako průkopníka tzv. předklasické symfonie je nutno spíše považovat za konstrukt Adlera a dalších muzikologů počátku 20. století, bude nutno podrobit novému zkoumání

Symfonie G dur, 1.věta: Allegro

Georg Christoph Anton Wagenseil (1715-1777)

Rovněž se narodil i zemřel ve Vídni, též na plicní chorobu

Studoval u **J. J. Fuxe**, komponoval pro **dvůr**

Část svého života působil jako **varhaník a učitel hry na cembalo**, učil mj. Josefa Antonína **Štěpána**, ale také **Marii Antoinettu**

Kromě instrumentálních děl (**komorní hudba, symfonie, koncerty**) se věnoval také **opeře**.

Spolu s **Monnem** a event. **Karlem Dittersem von Dittersdorf** je označován za reprezentanta rané vídeňské školy.

Jeho symfonická tvorba bývá označována jako blízká ranému Haydnovi, což není zcela pravda – spíše se **blíží Haydnovým symfoniím ze středního období** – a je dávána opět do souvislosti s mannheimskou školou; jeho hudebně dramatická tvorba neprobádána.

Symfonie E dur, op. 13, č. 3, WV 393, 1.věta: Allegro

Do vývoje symfonie na německém území zasáhli i další autoři pocházející z českých zemí.

František Xaver Pokorný (1729-1794, působení v öttingen-wallersteinské kapele od 1753, studium v Mannheimu 1754 a od 1767 hostoval v thurn-taxisově kapele v Řezně) napsal téměř 60 symfonií se značnými nároky na dechové nástroje. Klarinetové koncerty pod vlivem mannheimským.

Cca 40 symfonií **Václava Vodičky** (cca 1720-1774), autora školy hry na housle spjatého s Mnichovem (od 1745), prozrazují vliv mannheimské tvorby. Tiskl svá díla v Paříži.

Franz Anton Rössler-Rosetti (nar. 1746-50, zemř. 1792), rodák z Litoměřic, projevuje ve svých 36 symfoniích smysl pro kontrapunkt a vyspělou orchestraci. Působil v öttingen-wallersteinské kapele, rovněž jako kapelník, orchestr řídil od kontrabasů.

Později ve Schwerinnu. Schubart o něm mluví jako o jednom z nejoblíbenějších skladatelů své doby, Burney si všímá jeho vlivu na Haydna a Mozarta.

Josef Bárta (psán také Bartha nebo Bartta, 1744 – 1787)

o životě a působení jen málo informací. Zřejmě byl knězem, působil jako varhaník v Praze u paulánů a servitů, 1770 do Vídně, oblíbený skladatel singspielů.

Komponoval rovněž třívěté symfonie, jejichž rukopisy značně rozšířeny, mj. až do Ruska. Jako jeden z mála autorů komponoval symfonie i v mollových tóninách, čímž se blíží některým Haydnovým dílům ze 70. let 18. století.

Sinfonia g moll, 3.věta: Allegro molto

Anton Kammel (1730- 1784?)

studoval na piaristické koleji ve Slaném a na pražské univerzitě, pak díky Vincenci hraběti z Valdštejna-Vartemberka studoval u Tartiniho v Padově, po r. 1765 se usadil jako houslista a violista v Londýně. Přátelil se s J. Ch. Bachem, byl oblíbencem královny Charlotty, některá jeho díla populární až do 19. století, časté záměny s Haydnem. Kammelovy dopisy hraběti Valdštejnovi obsahují cenné informace o londýnském hudebním životě. **Symfonie F dur** je součástí op. 10 a vyšla tiskem r. 1775.

2. věta: Andante

